

ולפי הדעה שהעבדים כקרקעות יש מקום לומר שקונה המטלטלין בדין 'אגב', ויש מקום לומר שאין קונין באגב אלא בדומה ל'ערי מצורות ביהודה' – קרקע שאינה ניידת. [והסובר 'עבדי כמקרקעי' מסביר בכך את מחלוקת הברייתות אם החזיק בעבדים קנה מטלטלין].

*

(ע"ב) 'ומחיים מי אמר, והתנן... ואם איתא דכי א"ר יוסי הגלילי ממונו הוא מחיים – לישני האי רבי יוסי הגלילי הא רבנן'. פירוש הקושיא: לדבריך שהעמדת משנתנו אליבא דרבי יוסי הגלילי שממון בעלים הוא, והוצרכת להעמיד משנת קידושין לאחר שחיטה – משמע שלריה"ג גם בזמן הבית ובארץ הרי הם ממון בעלים, ואם כן מה הקשה רבא לרב נחמן מריה"ג ומה תירץ לו, הלא רב נחמן ודאי לא דיבר אלא לרבנן שהרי לריה"ג תמיד הם ממון בעלים כאמור (עפ"י רשב"א. ועתוס'. ובשם הגר"א מובא פירוש אחר – ע' באוצר מפרשי התלמוד).

דף יג

'שלמים שהזיקו גובה מבשרן ואינו גובה מאימוריהן... לא צריכא לגובה מבשרן כנגד אימורים'. אם כי בראשונים לא מפורש דין זה אלא לגבי שור תם, שדינו להשתלם מגופו (= שאינו חייב לו ממון מביתו, אלא השור המזיק משתעבד או נחלט לניזק, ואם שוויו פחות מכדי חיובו – פטור מלשלם את השאר), אבל המועד אפשר שמשלם על כל הנזק, ולא רק כפי יחס הבשר והאימורין – בספר ים של שלמה למהרש"ל מפורש שגם בשור מועד אינו גובה כנגד האימורין. וכן משמע מלשון רבנו חננאל, שאומר לו המזיק 'תרי שותפין אנן בהא תורא'.

ומשמע שהאימורין, אפילו לריה"ג – ממון גבוה הם, גם מחיים. ואף על פי שאין בהם מעילה כל עוד לא נזרק הדם על המזבח, אינם בכלל 'שור רעהו' (עפ"י אחיעזר ח"ג סב. וכן הביא מכמה מחברים. אלא שהעיר שלפ"ז בכפירת ממון של קדשים-קלים לריה"ג, לא ישלם חומש אלא לפי ערך הבשר ולא על חלק האימורין שהוא ממון גבוה, וזה לא שמענו. וע' בזה בחזון איש ב"ק ה"ג. ולענין חזה ושוק – לפי התוס' שממון גבוה הוא אף מחיים נראה שאינו גובה מהם. ע' בחדושי בית מאיר).

'אי בעית אימא רבנן ה"מ בתרי גופי אבל בחד גופא מצי אמר ליה'...'. כתב הרשב"א שיש לגרוס: 'אבע"א רבנן אימא הני מילי...' (שהרי לפי האמת אין חילוק בדבר).

(ע"ב) 'תודה שהזיקה – גובה מבשרה ואינו גובה מלחמה... מהו דתימא כיון דלחם הכשירא דזבח הוא, לימא ליה את אכלת בשר ואנא אייתי לחם?! קמ"ל דלחם חיובא דבעלים הוא'. משמע שהמזיק אינו מחוייב בקרבן אחר [וממילא היה מביא את הלחם עמו] לתשלום חובתו – כי קרבן זה שזוכה בו הניזק, עולה לשם בעליו הראשונים. ומכאן, שאפילו לשיטת רבי יוסי הגלילי שממון בעלים הוא למוכרו, דוקא לענין זכות אכילת הבשר, אך לא לענין הכפרה, שזו אינה ניתנת להעברה לאדם אחר (קצות החושן תו. וע"ע אחיעזר ח"ג סוס"י סג).

'יתר על כן אמר ר' יהודה, אפילו נגה ואחר כך הקדיש, נגה ואח"כ הפקיר – פטור'. כתב הראב"ד: הגם שחכמים חולקים על רבי יהודה והלכה כמותם – דוקא לענין מיתת השור אמרו, שדינו ליהרג גם כשבעליו הקדישו או הפקירו, אבל לענין תשלומי הנזק, אם הקדישו או הפקירו בעליו קודם העמדה בדין – פטור, דכתיב ומכרו את השור החי..., משמע דוקא בשיש לו בעלים בשעת התשלומין. וכן משמע ברמב"ם (נזקי ממון יו, ה, ד, ע"ש בלח"מ). וכיו"ב כתב הרא"ש בשם הר"מ שמדובר כאן רק בשור שהמית אדם אבל שור שהמית שור – לא נחלקו חכמים על רבי יהודה. ועיין עוד בשיטה מקובצת שאפילו בשור מועד (שמשתלם מן העליה) הדין כן. וכבר דנו האחרונים אם דין זה קיים גם בשן ורגל, וכן בשאר ממון המזיק שאינו בעל-חיים – ע' מנחת חינוך נה; דברי יחזקאל מט; ברכת שמואל ב; מנחת שלמה ר"ס פט.

סיכומי סוגיות

קדשים קלים – ממון גבוה או ממון בעלים – סיכום השיטות
הקרבת כולם נחלקים לשניים: קדשי-קדשים [עולה, חטאת, אשם, וכן שלמי ציבור] וקדשים-קלים
[שלמי יחיד, בכור, מעשר, קרבן פסח] (רמב"ם הל' מעשה הקרבנות א, יז).
חלוקה זו נוגעת לכמה וכמה הלכות: מקום השחיטה וקבלת הדם, בצפון העזרה או בכולה; דין מעילה;
דיני אכילת הבשר, ועוד.
מלבד חילוקי הדינים הללו, יש לדון על מהותה של הבעלות על הקרבן – האם הוא ממון גבוה או ממון
בעליו. גם בשאלה זו יש להבחין בין קדשי קדשים לקדשים קלים; קדשי קדשים לכל הדעות הנם ממון
גבוה, ואילו בקדשים קלים נחלקו התנאים, כדלהלן; –

לשאלת מהות הבעלות יש כמה נפקותות, מהן: דיני תשלומי נזקין, היינו, המזיק (בין אדם המזיק ובין
ממון המזיק – ע' תוס' לעיל ו: ועוד) בהמה שהקדישה – האם חייב לשלם, או שמא אין זה בכלל שור איש
את שור רע הו'. (אם כי נפקותא זו נראית מפשט הגמרא, יש שכתבו בדעת הרמב"ם ששאלה זו אינה תלויה במח' ריה"ג
ורבנן – ע' חזו"א ב"ק ג, טו באורך, ועוד אחרונים).

נפקותא נוספת: קידושי אשה – האם נחשבים ממון של הבעל לקדש בהם. וכן – הכופר לחבירו ממון
שהוא חייב לו ונשבע לשקר והודה – חייב קרן וחומש ואשם; האם הדין כן גם כשכפר על בהמת קרבן
של חבירו שהפקידה אצלו, או שמא אין זה בכלל 'וכחש בעמיתו'.

דעת רבי יוסי הגלילי שקדשים קלים ממון בעלים הם. ונחלקו תנאים בשיטתו (ערד"ה מתנות כהונה); לתנא
קמא, כל קרבנות קדשים-קלים בכלל דבריו (ע' רש"י תמורה ח. ת). לכן עזאי – מעשר בהמה יוצא מכלל
זה, שאינו ממון בעלים שהרי אסרה תורה למכרו, חי או שחוט, תם או בעל מום. ולאבא יוסי בן דוסתאי,
לא אמר בן עזאי אלא בככור בלבד, לפי שאינו טעון סמיכה, תנופה ונסכים, משא"כ שלמים. ללשון
אחרת: לכן עזאי אליבא דתנא קמא – דוקא שלמים ולא בכור (לפי שקדוש מרחם), ואליבא דאבא יוסי
בן דוסתאי – בין בכור בין שלמים, אך לא מעשר.

יש מפרשים שכן עזאי חולק על ריה"ג (ע' בחדושי הראב"ד; לחם משנה הל' נזקי ממון ח, א בדעת הרמב"ם). ועל שאלת רש"י
(בד"ה מתנות כהונה) צ"ל דמשמע דריה"ג איירי בכל קק"ל, גם בככור.

חכמים חולקים על רבי יוסי הגלילי, ולדבריהם גם קדשים קלים ממון גבוה הם.
משאלת הגמרא ('ואם איתא... הא ריה"ג הא רבנן') משמע שבככור מודים חכמים שהוא ממון הדיוט
(בוה"ז או בחו"ל, כדלהלן), אלא שמסוגית הגמרא להלן (ג) משמע שבככור אינו בכלל 'רעהו', וכתבו
התוספות שלפי מסקנת הסוגיא יש להשוות סוגיתנו עם האמור שם, שהבכור – ממון גבוה. ואולם לאחר
שחיטת הבכור – כתבו – לכולי עלמא הוא ממון בעלים שהרי הוקש ל'צבי ואיל' ומותר באכילה גם
לנכרי. (וכן פסקו מהרש"ל ובית שמואל וחלקת מחוקק (סו"ס' כח) שהמקדש בככור שחוט בזמן הזה – מקודשת ודאי. וע'
בפרוש רבנו עובדיה מברטנורא (שביעית ז, ג) שבככור שחוט בע"מ עושין בו סחורה. וע' בהגהות מהרש"ם כאן שהביא דעה
החולקת, וחלק עליה).

ומבואר בסוגיא שלא אמר רבי יוסי הגלילי את דבריו אלא מחיים, אבל לאחר שחיטה [יש מפרשים (עפ"י
רש"י להלן ע) דהיינו לאחר ד' עבודות הקרבן] הרי הוא ממון גבוה, שהזוכים – 'משלחן גבוה' הם זוכים.
לפרש"י מדובר הן בחלק הכהנים הן בחלק הבעלים בבשר. והתוס' נקטו שרק בחלק הכהנים אמרו, אבל
שאר הבשר – ממון בעלים הוא.
[ישנה דעת תנאים אחת שאף לאחר שחיטה הרי הוא ממון ויכול הכהן לקדש אשה בחלקו – רבי יהודה.
אליבא דרב, לא חזר בו ר"י מדעתו זו – ע' בסוגיא דקדושין גב-ג].

עוד מבואר בסוגיא, שהבכור, שהוא ממתנות כהונה, אינו ממון בעלים אלא בזמן הזה, או בחוצה לארץ
לדעת האומר שאינו קרב (עכ"פ לכתחילה), אבל בכור תם בזמן הבית ובארץ ישראל – הרי הוא מיועד
להקרבה ולא זכה בו הכהן כממונו הפרטי, אלא 'משלחן גבוה' הוא זוכה.
ונחלקו רש"י ותוספות בדבר; לרש"י החילוק בין מחיים לאחר שחיטה קיים גם לפי המסקנא. ולדעת
התוס', למסקנא החילוק היחידי הוא בין חלק הבעלים לחלק הכהנים; חלק הבעלים לעולם הוא ממון,
גם לאחר שחיטה, וחלק הכהנים כגון בכור או חזה ושוק בשלמים, גם מחיים, הינו ממון גבוה. (וכבר
העירו מדברי רש"י בתמורה ח. ותוס' ביצה כז: – ע' חדושי הגר"ר בענינים ח"ב ב).
וראה בחידושי מרן ר"ז הלוי הלכות בכורות בבאור טעמי ההלכות ובאור הסוגיא.

להלכה נקטו כמה פוסקים כרבי יוסי הגלילי (ע' לחם משנה הל' נזקי ממון ח,א בדעת הרמב"ם; חלקת מחוקק סוס"י כח. וכן הוכיח בקצוה"ח ר"ס תו). ואמנם, מהשלחן ערוך (אה"ע סוס"י כח, עפ"י הרא"ש כאן. וע"ש בנושאי כלים) משמע שהדבר ספק. (ושיטת הרבה אחרונים בדעת הרמב"ם, שפסק 'ממון גבוה', אם כי לענין כמה הלכות נראה מדבריו שפסק שהרי הם כממון בעלים, והסבירו שיטתו בדרכים שונות – ע' מרכבת המשנה מעילה ד,ה; חזו"א ג,טו; או"ש גניבה ב,א; אבן האול נ"מ ת, ועוד).

כתב בקצות החושן (ר"ס תו): זה שאמר רבי יוסי הגלילי שהוא ממון בעלים ואפשר למכרו לאחר – דוקא לענין זכות אכילת הבשר, אבל אי אפשר למכרו כדי שיעלה הקרבן לשם חבירו, אלא לעולם נשאר הוא ה'מתכפר'. ובוה פרש כמה סוגיות ויישב כמה תמיהות. (ויש חולקים על שיטה זו – ע' פנ"י להלן סו: (מובא בקצות); נתיה"מ רמא; חזון איש ב"ק ג,טו, ועוד).

עוד כתבו האחרונים, שקדשים קלים אסורים בהנאה מן התורה אף לריה"ג, הגם שאין בהם מעילה קודם זריקת הדם. (ע' קצוה"ח ש. והקשה לפי"ז מדוע ריה"ג מחייב על כפירת ממון דקק"ל, ונשאר בצ"ע'. וע' באחיעזר ח"ג סוס"י סב. וע' מל"מ מעילה ב,א ובקה"י).

דף יד

'לעולם דאזקיה תורה דמשאיל לתורא דשואל והב"ע שקבל עליו שמירת גופו ולא קבל עליו שמירת נזקיו. אי הכי אימא סיפא נפרצה בלילה... הא ביום חייב. הא לא קבל עליו שמירת נזקיו?'. ואין לפרש שהחייב מתייחס למשאיל, בעל השור – כי הוא אפילו ביום פטור עד שיודיעוהו שנפרצה, שהרי אין הבהמה אצלו (רשב"א. וכן משמע בתשובות נוספות שבסוף שו"ת הרא"ש, ו).

מבואר שאין חייב על בעל הבהמה להיות בסמוך לה כדי להיודע כשנפרצה הדייר. ויש מי שנקט לאידך גיסא, שהמשאיל חייב גם בלילה כיון שמסרה למי שאין מוטל עליו לשמור אם ייפריץ, ואילו היתה אצלו היה נודע לו שנפרצה קודם שתזיק (כן מובא בחדושי הראב"ד).

'בהצר מיוחדת לפירות ואינה מיוחדת לשוורים, דלגבי שן הוא לה חצר הניזק' – אבל לגבי קרן לא הוי כרשות הניזק, וגם לרבי טרפון אינו משלם אלא חצי נזק. והטעם, לפי שלא היה לניזק להכניס שם שורו.

אכן, אם נגח או נשך שם אדם, וכן אם הזיק שם פירות באופן חריג – ישלם נזק שלם לרבי טרפון (כ"נ. וע' סמ"ע שפט סקי"ג וט"ז שם; בית מאיר להלן טז: על רד"ה וא"י).

'אילימא לא לזה ולא לזה כלל אלא דאחר, והא בעינא ובער בשדה אחר וליכא'. נקטו כאן בפשיטות לפטור על השן והרגל שהזיקו ברשות אדם שלישי [משמעות ובער בשדה אחר – שדה של זה שמבער לו. עראבי"ד]. ובירושלמי (הביאו הרא"ש כאן) נחלקו בכך הברייתות.

ויש לפרש מדוע נקטו כאן כדבר פשוט שפטור, משום שאותה ברייתא סוברת שבחצר המשותפת לשניהם בשוורים ובפירות פטור, ומבואר שתנא זה דורש 'אחר' בדוקא, שאם רשות שניהם שוה – אין זה 'שדה אחר'. וכיון שכן, הרי מאותו הטעם אם אין רשות לשניהם להניח שם פירות – הרי המזיק והניזק שוים, שאינה של שניהם.

ואילו הירושלמי הולך כמאן דאמר חצר השותפין חייבת, ו'אחר' – לאו דוקא, והכי נמי בשאין לשניהם שייכות בה – חייב (עפ"י חדושי ר' מאיר שמחה).

א. המדובר כשנכנסו לאותה חצר בלא רשות, כמוש"כ הרא"ש – אבל אם יש להם רשות, נראה שלדברי הכל פטור כברה"ד.

ב. לפי הסברא האמורה יוצא לכאורה שאפילו בחצר של שניהם, אם אינה מיוחדת לא לפירות ולא לשוורים – פטור על שן ורגל, שאין כאן 'שדה אחר'. ואולם ברשב"א מבואר שהי"ב. וצ"ע.

'אלא פשיטא לא לזה ולא לזה אלא דחד... רישא רבי טרפון וסיפא רבנן... לא לזה ולא לזה לפירות, אלא דחד...'. תימה, למה לא נקט כלישנא דרישא, 'רשות הניזק' (או 'רשות הניזק לפירות'), ועל כל פנים הול"ל 'לא לזה ולזה' שיש במשמע לא של שניהם אלא של אחד, אבל 'לא לזה ולא לזה' משמעותו הפשוטה מורה שאינה של אחד מהם (ועראב"ד ורשב"א).